

A HOLMI AMERIKA-SZÁMA

TOLDI ÉVA

Lapzártakor érkezett meg szerkesztőségünkbe a Holmi című folyóirat novemberi száma, s meglepetten, ugyanakkor örömmel tapasztaltam, hogy ugyanaz a témája, mint a készülõ november–decemberi Hídé: Amerika. De vajon ugyanaz-e?

A szokásosnál némileg nagyobb terjedelemben megjelent Holmi túlnyomórészt fordításokat közöl, filozófiai, történelmi, művelõdéstörténeti esszéket, tanulmányokat, valamint egy publicisztikai szöveget az amerikai Dél életéről, fehérek és feketék viszonyáról. Eddig magyar nyelven még nem közölt munkákat olvashatunk a bolgár származású francia irodalomtudós, Tzvetan Todorov, a Nobel-díjas Octavio Paz, François Furet, Allan Bloom, Richard Slotkin, a kitûnõ esszéíró, Stephen Jay Gould és mások tollából, aminek a jelentõségét csak növeli, hogy a Nagyvilág megszûnése óta nincs olyan folyóirat, amely a világirodalmi tájékozódást és ismeretszerzést következetesen felvállalná, így ennek a számnak kitekintõ jellege is van, amellet persze, hogy szövegei rendre figyelemfelkeltõ témát boncolnak. Nagy érdeklõdéssel olvastam Alfonso Ortíz személyes élményekkel átítatott, bensõsleges vallomását az amerikai indiánokról, mitológiájukról, egy hagyományörzõ, zárt világ életéről, hiedelmeirõl, látomásairól. Az Amerikában élõ Bán Zsófia szellemes okfejtése végiggondolásra készíti azt, aki belekezd értekezõ prózájába: „Bizony, Franz K. is megirigyelné azt a látványos átváltozást, melyen a fehér ember ment keresztül az amerikai kontinensen, rovar helyett halálos vírussá változva. A tavalyi Mozart-év után (Művészet!), 1992 a Történelem éve, melynek során futótűzként terjedt el a hír: a vírusok legújabban nem a számítógépes rendszerekben, hanem a történelem rendszerében támadnak. (Módosított változat: tulajdonképpen a Történelem, mint olyan, egy nagy vírus, mely némelyek szerint halódik, az utolsókat rúgja, mások szerint viszont épp most szívja magát, újabb támadásra készülve.) (. . .) S hogy rövidere zárjuk a számítógépek és a történelem között cikázó gondolatmenetet, közöljük azzal, aki még nem

tudná, hogy a P. C. (ejtsd: píszi) már nem annyira a »personal computer« rövidítése, hanem elsősorban a »political correctness«, azaz politikai korrektségen emlegetett s Amerikában nemrég piacra dobott és minden területet elárasztó és mindenkit fenyegető fogalomintézményé. (. . .) Mármint, a píszi szövívők szerint, az első ember az amerikai kontinensen, aki maximálisan nem tartotta be a píszi szabályait, az maga Kolumbusz volt. Sőt nemcsak píszi nem volt, de még higiénikus sem, minthogy magával hurcolt olyan vírusokat, melyektől a bennszülöttek tetemes hányada elpusztult. Továbbmenve: átvitt értelemben ő maga volt az a pusztító vírus, mely letarolta és megsemmisítette a helyi kultúrát. Felfedezés nincs, mondják, mert nem fedezték fel semmi újat (mi az, hogy új és kinek?). Csak egy eltévedt olasz – esetleg őrült spanyol – van, akit az indiánok (helyesebben bennszülöttek – »native Americans« –, mert hiszen az indiánok elnevezés is csak az ő abszurd agyszüleménye) megtaláltak, s a maguk nagylelkű módján fogadtak. Ha viszont felfedezés nincs, akkor sikertörténet sincs.”

Lónyai Mária A Függetlenségi Nyilatkozattól az alkotmányig címmel közöl tanulmányt, melyből James Madison egykori amerikai elnök kétszáz évvel ezelőtti gondolatát idézhetjük; számunkra ma különösen aktuális: szerinte nincs olyan, „amit »népakaratnak« nevezhetnénk: ez általában a többségi terror hivatkozási alapja az aktuális kisebbségekkel szemben”. De Jászi Oszkár hatvan évvel ezelőtti, Oberlin College-beli előadása sem minden tanulság nélkül való. Milyen legyen a nagy elnök? – teszi fel a kérdést Jászi, s többek között így válaszol: „nem szabad, hogy kizárólag saját párteberekkel vegye körül magát. A valódi vezető kibírja a kritikát”. Mintha csak rólunk beszélne: „Némelyikük talán meglepődik azon, hogy nem vettem fel a listámra azt a kvalitást, amelyet olyan sokszor hangsúlyoznak, a nagy vezető magnetikus személyiségét. Szándékosan hagytam ezt el, mert az úgynevezett magnetikus személyiség azoknak a vonásoknak az összességéből kell következnie, amelyeket bemutattam. Különbben több baj származik belőle, mint haszon. Egy Billy Sunday vagy egy Jimmy Walker magnetikus személyisége nem jó ajánlólevél, ha esetleges elnökké választásukat tartjuk szem előtt.”

Elsőször az jutott eszembe, hogy a Holmi Amerika-száma az amerikai Amerikáról szól, ami önmagában tautológiának minősülne, mindjárt árnyaltabb jelentést kap azonban, ha hozzáteszem: a Híd Amerika-száma viszont a magyar Amerikát mutatja be. A Holmié a sokszínű Amerikáról tudósít, különös tekintettel az államiság kérdéseire, mintha áttételesen a tanulságok levonására sarkallná az olvasót. A Híd Amerika-száma a magyar ember, a magyar íróink Amerika-képét igyekszik megrajzolni, történeti-szociológiai-irodalmi szemszögből. Elsősorban az itt élő magyarság század eleji kivándorlásának kérdésével foglalkozik, a két világháború közti vajdasági magyar írók és értelmiségiek felfogását kutatja az Újvilágról, valamint a távoli kontinens hatását, tényeit vizsgálja a vajdasági és az egyetemes magyar irodalomban.

Nálunk mostanában sok szó esik Amerikáról, a politikusaink Kaliforniát

ígérnek a háborútól meggyötört embereknek. És vannak, aki az itt maradt íróktól elvitatják még a szólásra való jogot is, s nyilván lennének „jóakarói” is folyóiratunknak, akik a paniçi rezsimhúséget emlegetnék az Amerika-szám ötlete kapcsán. Ezért örültem meg annyira a Holmi tematikus számának: az évforduló most apropója lehet annak, hogy önmagunkat is megvizsgáljuk egy másfajta szellemiség tükrében. Úgy látom, a két szám több vonatkozásban kiegészíti egymást, sőt egy lényeges ponton összecseng a mondanivaló: Bálint Tibor írja A szabadság hitelkártyái című írásában: „A bevándorló munkával, leleményességgel sok mindent elérhet.” A szülőföld elhagyásáért azonban árat fizet, egész életén át bűnhődik. Bennünket most ezek az Amerika-vonatkozások foglalkoztatnak.